

СОЦИАЛИЗАЦИЯ, АДАПТАЦИЯ И ЦЕННОСТИ

*Нашият живот се състои не от събития, а от отношението ни към тях,
Скилеф*

*Единствената константа във Вселената е промяната.
Неизвестен автор*

Социализацията е едно от ключовите понятия в съвременното социално познание. За пръв път терминът „социализация“ се използва от американеца Франклин Гидингс през 1897 година. В своя труд „Теория на социализацията“ той обозначава с него социалната природа на човека и неговия характер.

Следват множество опити за дефиниране, както и разнообразни подходи. В резултат са налице голям брой дефиниции.

Като обект на социологическо изследване, към проблема са прилага структурен функционализъм. Като отражение на американското разбиране за същността му, е налице виждане в смисъла на приспособяването на едно ниво, по-високо от животинското, дефинирано от усвоени норми и правила, които се познават. Ако се приеме за валидно подобно твърдение, това би означавало, че в случаите, при които е налице непълна или неадекватна социализация, то трябва да е налице друго понятийно описване. Съществуват и други аргументи против приемането на такова дефиниране – че личността не участва в процеса на социализация активно и съзнателно, а се явява изпълнител по параметри, предявени към нея, и още нещо: ако обществото задава императивни маркери към личността, не следва ли от това, че същата не се стреми да се социализира, за да отговори на променящите се социални заявки? Но такъв отговор измества същността на социализацията.

Правени са и други опити за определянето на социализацията. Един от подходите е свързан с условията на нейния генезис. Тук, противно на първото схващане, личността се определя като активна и решаваща в процеса, а той самият е функция на средата – както социална, така и материална.

Налице са и емпиричен, и метафизичен, и антропологичен подход за описване. Като цяло най-представително звучи твърдението, поставило в центъра на призмата, през която разглежда проблема, еволюционната теза. В нейния контекст обществените условия и вродените белези (родови) са факторите, обуславящи способността на човека да опознае и да се справя със ситуацияите, които го заливат в ежедневието, т.е. да се социализира.

Социализацията обичайно се разглежда в релацията възпитател–възпитаник, като в същото време ред теоретици отчитат по-широкия ѝ съдържателен обем в сравнение с възпитанието. Имат ли основания за това? Щом като става въпрос за влияние на една по-широка реалност, която не е изцяло институционализирана, би следвало тезата да тежи.

По-ярки имена, които осветляват същността на социализацията, са: Д. Дюи, П. Наторп, Е. Дюркем. Разглеждайки главно проблеми на възпитанието, те се докосват и до социализацията, като придават на процесите и явленията различни акценти. За Наторп водеща е средата, за Дюи обществото пряко влияе върху механизмите на социализацията, а Дюркем вижда в нея процес на интериоризация, по време на който биологичният вид се преобразува в социален [6, 67–68].

Макар и бегли, трактовките насочват към поставяне на теоретични основи, към формиране на теория за социализацията. Основните отправни точки в нея са следните:

- Обществените детерминанти за социализация са много и в техния конструкт е съхранена съвкупност от условия.
- Върху промените в личността, необходими за нейната социализация, влияят множество елементи, които са във взаимна връзка и зависимост.
- Събитията от ситуацияите заливат личността и, в зависимост от перцептивните ѝ способности, тя в една или друга степен се повлиява от тях.
- Личните преживявания от миналото постоянно се свързват с настоящето, реструктурират основни характеристики на личността и стават причина за промени в нейните параметри.

Социализацията се коментира и в психологическата литература в смисъл на начина, по който личността присъства в битието. Най-общо казано, отговорът е: чрез своите *преживявания*. От гледна точка на терминологичната яснота е добре понятието да се дефинира, за да не се кодира тавтологично с термините „душа“, „психика“ и др.

В Съвременен тълковен речник [2] думата *преживявам* се определя по следния начин:
„1. Изпитвам чувства.“

„2. Прекарвам живота си; живея.“

„3. *Какво/кого*. Надмогвам.“

Като определя съществените дефинитивни черти на преживяването, Лев Маркович Векер преди десетилетия в монографията си „Психичните процеси“ дава изчерпателна характеристика, която е ненадмината и до днес (Веккер, 1974):